

Taevast tulnud teated ehk Pikad õhupallireisid

Ain Kallis, Ilmainimene, 8. jaanuar 2005

Jõulude eel maandus Valgamaal Taheva küla külje all õhupall punasest riidest kotiga, milles olid Poola lapse Lapimaale jõuluvanale läkitatud soojad soovid.

Tavaline õhupall

Jõuluimest – palliga õnnitluskaart 800 kilomeetri kaugusele (ja õiges suunas!) läkitada – oli asi siiski kaugel.

Õhupallidega lendavad ju mitte ainult kirjakesed, vaid ka päris suured inimesed. Ja tuhandeid kilomeetreid.

Lapse kirja Gdanskist Lõuna-Eestisse toonud õhupall paistab pildil olevat kangesti meteoroloogilise, täpsemini, aeroloogilise sondi õhupalli moodi.

Taolisi teaduslikele missioonidele lähetatavaid õhupalle täidetakse heeliumiga ning lastakse siis keerulisi aparate atmosfääri kõrgematesse kihtidesse vedama.

Tavaline lennukõrgus on sellistel pallidel 30–37 kilomeetrit. Tuulega satuvad sondid teinekord üpris kaugemale – Soome omi on leitud näiteks Eesti sisemaalt.

Ilmselt oli Poolast tulnud õhukülalise lendu soodustanud ka tugev pärituul, peaaegu 1000kilomeetrine vahemaa läbiti kõigest paari päevaga.

Plehku pistnud balloon

Kuue aasta eest laskis Kanada teadlaste käest jalga aga hoopis suurem õhupall. See oli üle 100meetrise läbimõõduga (maht 0,35 miljonit kuupmeetrit) ning kandis trossi otsas kuut radio- ja spektromeetrit, millega loodeti ühe päeva jooksul koguda andmeid stratosfääris pesitseva osooni kohta.

Õhupall, õigem oleks küll öelda – balloon – väljus aga pea pärast õhikutõusmist kontrolli alt ning suundus Atlandi ookeanile.

Et vähemalt teadusaparatuuri kätte saada ning vältida lennuliikluse segamist, saadeti palli kannule Kanada õhujõudude hävituslennukid. Ent ka parimate pilootide pingutused ei suutnud seikleja teekonda katkestada. Ballooni kallal proovisid Teravmägede kandis oma hambaid ka Briti lendurid, kuid tulemusteta.

Hoolimata paljudest aukudest jätkus pallis gaasi veel lennuks Soome kohale. Siis sai seiklejal reisimisest villand ning ta maandus Ahvenamaa saarestikus.

Tuule toodud pomm

Õhupalle on püütud rakendada ka sõjalistel eesmärkidel. Jaapanlased kasutasid Teise maailmasõja ajal nn. jugavoolu, kitsast, 10–12 km kõrgusel kiirusega 100–400 km/h liikuvat õhuvoolu, et saata pomme fugodeks kutsutud õhupallidega USA kohale. 9000 fugost jõudis Ameerikasse tuhatkond, mõned neist jõudsid isegi Texase osariiki. Et vältida paanikat, olid teated Jaapani pallide kohta USAs salastatud. Kõige rohkem kardeti siis, et vaenlase balloonid võiksid kanda keemilist või bakterioloogilist relva. Fugode kasutegur oli siiski madal: nende arvele kanti kuus surmajuhtumit. Parimaks tulemuseks võis lugeda kõrgepingeliini rikkumist Hanfordi plutooniumitehase lähedal.